

श्रीः

तैत्तिरीयोपनिषत्

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीक्षावल्ली

॥ तैत्तिरीयोपनिषत् ॥

॥ श्रीक्षावल्ली ॥

॥ हरिः ओम् ॥

शन्नो मित्रः शंवरुणः। शन्नो भवत्वयमा। शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः। शन्नो विष्णुरुक्रमः।

नमो ब्रह्मणे। नमस्ते वायो। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि। त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मं वदिष्यामि।

ऋतं वदिष्यामि। सत्यं वदिष्यामि। तन्मामवतु। तद्वक्तारमवतु। अवतु माम्।

अवतु वक्तारम्। ॐ शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः॥

१ ॥

श्रीक्षां व्याख्यास्यामः। वर्णः स्वरः। मात्रा बलम्। सामं सन्तानः। इत्युक्तः श्रीक्षाध्यायः॥

२ ॥

सह नौ यशः। सह नौ ब्रह्मवर्चसम्। अथातस्संहिताया उपनिषदं व्याख्यास्यामः।

पञ्चस्वधिकरणेषु। अधिलोकमधिज्यौतिषमधिविद्यमधि प्रजमध्यात्मम्। तामहासंहिता

इत्या चक्षते। अथाधिलोकम्। पृथिवी पूर्वरूपम्। द्यौरुत्तररूपम्। आकाशस्सन्धिः॥

३ ॥

वायुस्सन्धानम्। इत्यधिलोकम्। अथाधिज्यौतिषम्। अग्निः पूर्वरूपम्। आदित्य उत्तररूपम्।

आपस्सन्धिः। वैद्युतस्सन्धानम्। इत्यधिज्यौतिषम्। अथाधिविद्यम्। आचार्यः पूर्वरूपम्॥

४ ॥

अन्तेवास्युत्तररूपम्। विद्या सन्धिः। प्रवचनं सन्धानम्। इत्यधिविद्यम्। अथाधिप्रजम्।

माता पूर्वरूपम्। पितोत्तररूपम्। प्रजा सन्धिः। प्रजननं सन्धानम्। इत्यधिप्रजम्॥

५ ॥

अथाध्यात्मम्। अधराहनुः पूर्वरूपम्। उत्तराहनुत्तररूपम्। वाक्सन्धिः। जिह्वा सन्धानम्।

इत्यध्यात्मम्। इतीमा महासंहिताः। य एवमेता महासंहिता व्याख्याता वेद। सन्धीयते

प्रजया पशुभिः। ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन सुवर्ग्येण लोकेन॥

६ ॥

यश्छन्दसामृषभो विश्वरूपः। छन्दोभ्योऽध्यमृतात्संबभूव। स मेन्द्रो मेधया स्पृणोतु। अमृतस्य

देवधारणो भूयासम्। शरीरं मे विचर्षणम्। जिह्वा मे मधुमत्तमा। कणाभ्यां भूरिविश्रुवम्। ब्रह्मणः

कोशौसिमेधया पिहितः। श्रुतं मे गोपाय। आवहन्ती वितन्वाना॥

७ ॥

कुर्वाणा चीरमात्मनः। वासांसि मम गावश्च। अन्नपाने च सर्वदा। ततो मे श्रियमावह।

लोमशां पशुभिस्सह स्वाहा। आमायन्तु ब्रह्मचारिणस्स्वाहा॥

८ ॥

यशो जनेऽसानि स्वाहा। श्रेयान् वस्यसोऽसानि स्वाहा। तन्वा भग प्रविशानि स्वाहा। स मा भग

प्रविश स्वाहा। तस्मिन्सहस्रशाखे। निर्भगाऽहं त्वयि मृजे स्वाहा। यथाऽऽपः प्रवताऽऽयन्ति।

यथा मासा अहर्जरम्। एवम् मां ब्रह्मचारिणः। धातरायन्तु सर्वतस्स्वाहा। प्रतिवेशोऽसि

प्रमाभाहि प्रमापद्यस्व॥

९ ॥

भूर्भुवस्सुवरिति वा एतास्तिस्त्रो व्याहृतयः। तासामुहस्मै तां चतुर्थीम्। माहाचमस्यः प्रवेदयते।

मह इति। तद्ब्रह्म। स आत्मा। अङ्गान्यन्या देवताः। भूरिति वा अयं लोकः। भुव इत्यन्तरिक्षम्।

सुवरित्यसौ लोकः ॥

१० ॥

मह इत्यादित्यः। आदित्येन वाव सर्वे लोका महीयन्ते। भूरिति वा अग्निः। भुव इति वायुः।

सुवरित्यादित्यः। मह इति चन्द्रमाः। चन्द्रमसा वाव सर्वाणि ज्योतिषि महीयन्ते। भूरिति

वा ऋचः। भुव इति सामानि। सुवरिति यजूषि ॥

११ ॥

मह इति ब्रह्म। ब्रह्मणा वाव सर्वे वेदा महीयन्ते। भूरिति वै प्राणः। भुव इत्यपानः। सुवरिति

व्यानः। मह इत्यन्नम्। अन्नेन वाव सर्वे प्राणा महीयन्ते। ता वा एताश्चतस्रश्चतुर्धा।

चतस्रश्चतस्रो व्याहृतयः। ता यो वेद। स वेद ब्रह्म। सर्वेऽस्मै देवा बलिमावहन्ति ॥

१२ ॥

स य एषोऽन्तर्हृदय आकाशः। तस्मिन्नयं पुरुषो मनोमयः। अमृतो हिरण्मयः। अन्तरेण

तालुके। य एषस्तन इवावलम्बते। सैन्द्रयोनिः। यत्रासौ केशान्तो विवर्तते। व्यपोह्य

शीर्षकपाले। भूरित्यग्नौ प्रतितिष्ठति। भुव इति वायौ ॥

१३ ॥

सुवरित्यादित्ये। मह इति ब्रह्मणि। आप्नोति स्वाराज्यम्। आप्नोति मनसस्पतिम्।

वाक्पतिश्चक्षुष्पतिः। श्रोत्रपतिर्विज्ञानपतिः। एतत्ततो भवति। आकाशशरीरं ब्रह्म।

सत्यात्मं प्राणारामं मन आनन्दम्। शान्तिसमृद्धममृतम्। इति प्राचीनयोग्योपास्व ॥

१४ ॥

पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्दिशोऽवान्तरदिशः। अग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमा नक्षत्राणि। आप ओषधयो

वनस्पतय आकाश आत्मा। इत्यधिभूतम्। अथाध्यात्मम्। प्राणो व्यानोऽपान उदानस्समानः।

चक्षुश्चोत्रं मनो वाक्। त्वक् चर्ममासस्त्रावाऽस्थि मज्जा। एतदधिविधाय ऋषिरवोचत्।

पाङ्क्तं वा इदं सर्वम्। पाङ्क्तैर्नैव पाङ्क्तं स्पृणोतीति॥

१५ ॥

ओमिति ब्रह्म। ओमितीदं सर्वम्। ओमित्येतदनुकृति ह स्म वा अप्योश्रावयेत्याश्रावयन्ति।

ओमिति सामानि गायन्ति। ओंशोमिति शस्त्राणि शंसन्ति। ओमित्यध्वर्युःप्रतिगरं

प्रतिगृणाति। ओमिति ब्रह्मा प्रसौति। ओमित्यग्निहोत्रमनुजानाति। ओमिति

ब्राह्मणःप्रवक्ष्यन्नाह ब्रह्मोपाप्मवानीति। ब्रह्मैवोपाप्मोति॥

१६ ॥

ऋतं च स्वाध्यायप्रवचने च। सत्यं च स्वाध्यायप्रवचने च। तपश्च स्वाध्यायप्रवचने च।

दमश्च स्वाध्यायप्रवचने च। शमश्च स्वाध्यायप्रवचने च। अग्नयश्च स्वाध्यायप्रवचने च।

अग्निहोत्रं च स्वाध्यायप्रवचने च। अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवचने च। मानुषं च

स्वाध्यायप्रवचने च। प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च। प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च।

प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने च। सत्यमिति सत्यवचां राथीतरः। तप इति तपोनित्यः

पौरुशिष्टिः। स्वाध्यायप्रवचने एवेति नाको मौद्गल्यः। तद्धि तपस्तद्धि तपः॥

१७ ॥

अहं वृक्षस्य रेरेरिव। कीर्तिपृष्ठं गिरेरिव। ऊर्ध्वपवित्रो वाजिनीव स्वमृतमस्मि।

द्रविणं सर्वर्चसम्। सुमेधा अमृतोक्षितः। इति त्रिशङ्कोर्वेदानुवचनम्॥

१८ ॥

वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति। सत्यं वद। धर्मं चर। स्वाध्यायात्मा प्रमदः।

आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः। सत्यान्न प्रमदितव्यम्।

धर्मान्न प्रमदितव्यम्। कुशलान्न प्रमदितव्यम्। भूत्यै न प्रमदितव्यम्। स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां

न प्रमदितव्यम्॥

१९ ॥

देवपितृकार्याभ्यां न प्रमदितव्यम्। मातृदेवो भव। पितृदेवो भव। आचार्यदेवो भव।

अतिथिदेवो भव। यान्यनवद्यानि कर्माणि। तानि सेवितव्यानि। नो इतराणि।

यान्यस्माकं सुचरितानि। तानि त्वयोपास्यानि॥

२० ॥

नो इतराणि। ये के चास्मच्छ्रेयांसो ब्राह्मणाः। तेषां त्वयाऽऽसने न प्रशंसितव्यम्।

श्रद्धया देयम्। अश्रद्धयाऽदेयम्। श्रिया देयम्। हिंया देयम्। भिया देयम्। संविदा देयम्।

अथ यदि ते कर्मविचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात्॥

२१ ॥

ये तत्र ब्राह्मणास्सम्मरुशिनः। युक्ता आयुक्ताः। अलूक्षा धर्मकामास्स्युः। यथा ते तत्र वर्तेरन्।

तथा तत्र वर्तेथाः। अथाभ्याख्यातेषु। ये तत्र ब्राह्मणास्सम्मरुशिनः। युक्ता आयुक्ताः। अलूक्षा

धर्मकामास्स्युः। यथा ते तेषु वर्तेरन्। तथा तेषु वर्तेथाः। एष आदेशः। एष उपदेशः। एषा

वेदोपनिषत्। एतदनुशासनम्। एवमुपासितव्यम्। एवमुचैतदुपास्यम्॥

२२ ॥

शन्नो मित्रशं वरुणः। शन्नो भवत्वयमा। शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः। शन्नो विष्णुरुक्रमः।

नमो ब्रह्मणे। नमस्ते वायो। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि। त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मावादिषम्।

श्रीः

तैत्तिरीयोपनिषत्

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीक्षावल्ली

ऋतमवादिषम्। सत्यमवादिषम्। तन्मामवीत्। तद्वक्तारमावीत्। आवीन्माम्।

आवीद्वक्तारम्। ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

२३ ॥

॥ हरिः ओ(३)म् ॥

॥ इति श्रीक्षावल्ली ॥